

Migracija iš Baltarusijos ir imigrantų ekonominė, socialinė ir politinė integracija Lietuvoje

Živilė Dambrauskaitė
daugiau nei dešimt
metų dirba nevyriausybiniame sektoriuje
siekiant nevyriausybinių organizacijų
ir nepriklausomos
žiniasklaidos Baltarusijoje įgalinimo (Nordic Council of Ministers Vilniaus biuras, kitos tarptautinės nevyriausybines organizacijos). Įgijo bakalauro ir magistro laipsnį VU TSP-MI. Nuoseklus akademinis interesas: ES ir Baltarusijos santykiai, režimų transformacija.

Atliktos apklausos duomenimis, apie 86 proc. respondentų iš Baltarusijos išvyko dėl politinių priežasčių. Dauguma atvykusiųjų į Lietuvą – darbingo amžiaus asmenys, turintys čia nuolatinį pajamų šaltinį (beveik 70 proc. respondentų). 68 proc. respondentų turi leidimą gyventi Lietuvoje, 15 proc. – humanitarinę vizą, o kiek daugiau nei 8 proc. yra gavę oficialų prieglobstį arba laukia sprendimo dėl prieglobsčio.

Tikėtina, kad Lietuvoje šiuo metu gali būti apie 40 000 Baltarusijos piliečių. Šiuo kiekybinės apklausos ir giluminių interviu tyrimu siekta nustatyti, kokios yra pagrindinės baltarusių atvykimo į Lietuvą priežastys ir su kokiais gyvenimo Lietuvoje ir integracijos iššūkiais jie susiduria.

Rusijos karas Ukrainoje tapo signalu, kad laikina relokacija Lietuvoje gali užtrukti ilgiau, nei dauguma baltarusių manė iki šiol. Tokia situacija gali paradoksaliai paskatinti baltarusių norą stipriau integruotis Lietuvoje (tiek individualių asmenų, tiek organizacijų).

Atliktos apklausos duomenimis, apie 86 proc. respondentų iš Baltarusijos išvyko dėl politinių priežasčių. Dauguma atvykusiųjų į Lietuvą – darbingo amžiaus asmenys, turintys čia nuolatinį pajamų šaltinį (beveik 70 proc. respondentų). 68 proc. respondentų turi leidimą gyventi Lietuvoje, 15 proc. – humanitarinę vizą, o kiek daugiau nei 8 proc. yra gavę oficialų prieglobstį arba laukia sprendimo dėl prieglobsčio.

Pagrindinės priežastys, nulėmusios, kodėl respondentai pasirinko Lietuvą, o ne kitą šalį, yra galimybė gauti vizą ar leidimą laikinai gyventi Lietuvoje, kalbos barjero nebuvimas, asmeninė patirtis Lietuvoje, geresnis politinis klimatas pilietinei ir profesinei veiklai ir pasitikėjimas įstatymo viršenybe.

Baltarusių atvykimas į Lietuvą nesukuria didelių kaštų biudžetui, socialinėmis programomis Lietuvoje naudojasi tik 10 proc. baltarusių, o dalis šių programų yra įgyvendinamos nevyriausybinių organizacijų. Preliminariais „Investuok Lietuvoje“ skaičiavimais, darbuotojus relokavusios įmonės 2021 m. sumokėjo daugiau kaip 20 mln. EUR su darbo santykiais susijusių mokesčių (skaičiuojant tik gyventojų pajamų mokestį, be kitų mokesčių ir ekonominio naudingumo multiplikatorių).

Pabėgėlių iš Ukrainos atvykimas ir palankesnės sąlygos Ukrainos piliečiams integruotis į darbo rinką nesukėlė įtampos tarp baltarusių ir ukrainiečių Lietuvoje, tačiau paskatino baltarusių diasporos nepasitikėjimą Lietuvos institucijomis – ypač dėl to, kad priežastys dėl palankesnių sąlygų pabėgėliams iš Ukrainos, baltarusių diasporos požiūriu, nėra tinkamai paaiškintos.

Baltarusiai jaučiasi papildomai pažeidžiami dėl to, kad Baltarusijos institucijos gali naudoti konsulines paslaugas kaip sekimo ir spaudimo priemonę net esant užsienyje (Baltarusijos Respublikos konsulinės paslaugos yra reikalingos siekiant įgyti migracijos statusą Lietuvoje darbo, studijų tikslais, siekiant atlikti veiksmus, susijusius su šeimos statusu).

Saugumo pojūtį Lietuvoje respondentai vidutiniškai vertina 8,81 iš 10 balų, o gyvenimo kokybę Lietuvoje – vidutiniškai 7,62 balo iš 10. Baltarusiai Lietuvoje susiduria su iššūkiais, kurie yra aktualūs visiems Lietuvos gyventojams: infliacija, nerimas dėl galimos karinės agresijos prieš Lietuvą, vietų stygius vaikų ugdymo įstaigose, ilgos eilės sveikatos priežiūros įstaigose, itin didelės būsto nuomos kainos, nenoras nuomojamame būste leisti deklaruoti gyvenamąją vietą asmenims, turintiems vaikų (ir nelegali būsto nuomos ir darbo rinka).

Tyrimas buvo vykdomas Lietuvoje 2022 m. birželio–rugsėjo mėnesiais. Jo metu atlikta kiekybinė nuomonės apklausa (internetinėje platformoje; dalyvavo 335 respondentai), taip pat – 11 giluminių interviu, išplečiančių kiekybinių duomenų analizę (5 interviu su profesionaliais žmogaus teisių gynėjais ir žurnalistais, 3 interviu su verslo atstovais ir 3 interviu su asmenimis, iki 2020 metų nedalyvavusiais pilietinėje veikloje, bet susidūrusiais su represijomis ar jų rizika dėl politinių pažiūrų).

Išvadas

Galima išskirti dvi didžiausias pasitraukimo iš Baltarusijos bangas: 2020 m. rudenį–2021 m. pirmasis pusmetis ir laikotarpis nuo 2022 m. vasario 24 dienos (šiuo metu dar nepasibaigęs).

2020-ieji žymėjo naują Lietuvos ir Baltarusijos visuomenių santykių etapą. 2020 m. kartu su prezidento rinkimų kampanija Baltarusijoje prasidėjo didžiausios masinės represijos regione nuo Sovietų Sąjungos laikų. Per laikotarpį nuo 2020 m. rugpjūčio 9 d. iki 2022 m. vidurio Baltarusijoje dėl politinių priežasčių sulaikyta beveik 0,5 proc. visos populiacijos (apie 40 000 asmenų), fiksuojami masiniai kankinimų ir nežmogiško elgesio sulaikymo ir įkalinimo įstaigose atvejai. Šiuo metu Baltarusijoje yra daugiau nei 1300 politinių kalinių.

Šie įvykiai paskatino Lietuvos visuomenės solidarumą su Baltarusijos visuomene ir politinius sprendimus, skirtus skubiam persikėlimui (relokacijai – būtent toks terminas bus vartojamas šioje ataskaitoje, nes taip šį procesą dažniausiai įvardija patys baltarusiai) supaprastinti net ir pandemijos sąlygomis. 2021 m. Baltarusijoje pradėtos masinės pilietinės visuomenės organizacijų ir nepriklausomos žiniasklaidos represijos režimui visgi nebuvo sėkmingos – nepaisant abiejų veiklos sričių kriminalizavimo, Baltarusijoje veiklą nutraukė vos keletas pilietinių organizacijų ar žiniasklaidos priemonių.

2022 m. vasario 24 d. politinė situacija pasikeitė dar labiau: Baltarusijos režimas tapo agresoriumi Ukrainoje, dar labiau padidėjo represijos, sugriežtinus baudžiamąsias priemones, taikomas už dalyvavimą protestuose, išplėtus protestų dalyvių asmenų paiešką ir represuojant Ukrainą palaikančius piliečius.

Rusijos karo Ukrainoje pradžia taip pat žymi naujo reiškinio, apie kurį mažai diskutuojama, pradžią. Nuo 2020 m. Ukraina buvo viena populiariausių relokacijos iš Baltarusijos kryptį tiek su represijomis ar jų rizika susidūrusiems asmenims, tiek nevyriausybiniams organizacijoms ir nepriklausomai žiniasklaidai. Persikelti į Ukrainą buvo paprasčiau dėl lengvesnių atvykimo ir legalizavimosi sąlygų, mažesnių pragyvenimo išlaidų, iš esmės neegzistuojančio kalbos barjero. Po 2022 m. vasario 24 d. išvardytos asmenų grupės atsidūrė didesnės rizikos lauke – faktinio karo zonoje, be savo šalies konsulinės paramos ir gresiant susidorojimo pavojui okupacijos atveju. Todėl dideli daliai 2020–2021 m. į Ukrainą persikėlusiu baltarusių teko išvykti dar kartą.

Visiškai patikimo, tikslaus į Lietuvą iš Baltarusijos pasitraukusių asmenų skaičiaus nėra, tačiau pagal Lietuvos konsulinių įstaigų išduotų nacionalinių vizų ir leidimų laikinai gyventi Lietuvoje duomenis ir pačių baltarusių vertinimą galima daryti prielaidą, kad Lietuvoje šiuo metu gali būti apie 40 000 Baltarusijos piliečių (šiuose preliminariuose vertinimuose atsižvelgiama į tai, kad tam pačiam asmeniui gali būti išduota ir nacionalinė viza, ir leidimas gyventi Lietuvoje; kad tarp Lietuvos ir Lenkijos, taip pat mažesne dalimi – Latvijos taip pat vyksta vidinė migracija; kad dalis baltarusių gali būti išvykę atgal į Baltarusiją). Oficialiais Lietuvos migracijos departamento duomenimis, 2022 m. pradžioje Lietuvoje gyveno 31 280 Baltarusijos piliečių¹.

Lietuvoje gyvenančius Baltarusijos piliečius galima skirstyti į keturias grupes: 1) asmenys, iki 2020 m. nedalyvavę politinių ar pilietinių organizacijų veikloje, tačiau vėliau dėl dalyvavimo protestuose ar politinių įsitikinimų susidūrę su represijomis ar jų rizika asmeniškai arba per artimiausią aplinką; 2) verslo įmonių, perkeltų į Lietuvą, darbuotojai ir asmenys, išvykę į Lietuvą dėl darbo ar profesinių galimybių netekimo Baltarusijoje (gali persidengti su pirmąja grupe); 3) pilietinių organizacijų darbuotojai ir savanoriai; 4) nepriklausomos žiniasklaidos priemonių redakcijų darbuotojai.

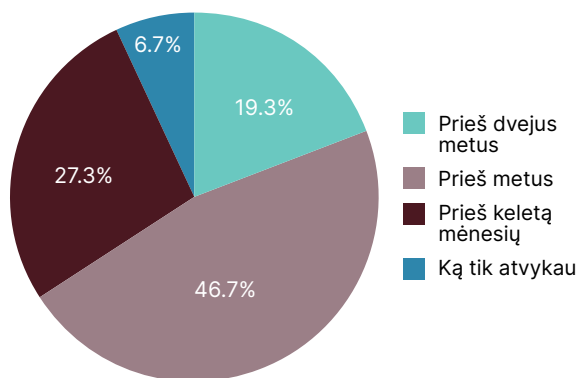
2022 m. birželio–rugsėjo mėnesiais Lietuvoje vykdytu tyrimu buvo siekiama atsakyti į šiuos klausimus: kaip baltarusiai jaučiasi gyvendami Lietuvoje; kokios buvo išvykimo iš Baltarusijos priežastys; kas nulėmė Lietuvos, kaip emigracijos krypties, pasirinkimą; ar baltarusiai yra išskirtinė grupė, susidurianti su specifiniais iššūkiais; ar iššūkiai, su kuriais susiduria relokantai, yra specifiniai, ar aktualūs visiems Lietuvos gyventojams; kaip palengvinti integraciją Lietuvoje baltarusiams, atvykusiems tiek iš Baltarusijos, tiek iš Ukrainos.

Tyrimo metu atlikta kiekybinė baltarusių, gyvenančių Lietuvoje, nuomonės apklausa (pildydami klausimyną interneto platformoje, į klausimus atsakė iš viso 335 respondentai), 11 giluminių interviu su Lietuvoje gyvenančiais baltarusiais (5 interviu – su profesionaliais žmogaus teisių gynėjais ir žurnalistais, 3 – su verslo atstovais, 3 – su asmenimis, iki 2020 m. nedalyvavusiais pilietinėje veikloje, bet vėliau susidūrusiais su represijomis ar jų rizika dėl politinių pažiūrų).

1 MITAS: Lietuvą baltarusiai renkasi tik iš bėdos

Apklausa buvo skirta baltarusių diasporos grupei, kuri į Lietuvą atvyko 2020 m. ar vėliau. Apklauskos atsakymai rodo, jog trečdalis (34 proc.) apklauskos dalyvių į Lietuvą atvyko 2022 m. Tikėtina, kad kartu su antrinės emigracijos iš Ukrainos srautu tai bus didžiausia iki šiol į Lietuvą atvykusių baltarusių banga. Nepriklausomai nuo relokacijos būdo (t. y. verslo relokacija ar individualus sprendimas palikti šalį) absoliuti dauguma migrantų iš Baltarusijos šalį palieka dėl politinių priežasčių – šią priežastį nurodė 86,07 proc. respondentų (buvo galima rinktis kelis variantus). Kitaip tariant, ekonominės sankcijos prieš Baltarusiją nėra svarbiausias veiksnys, skatinantis emigraciją į Lietuvą.

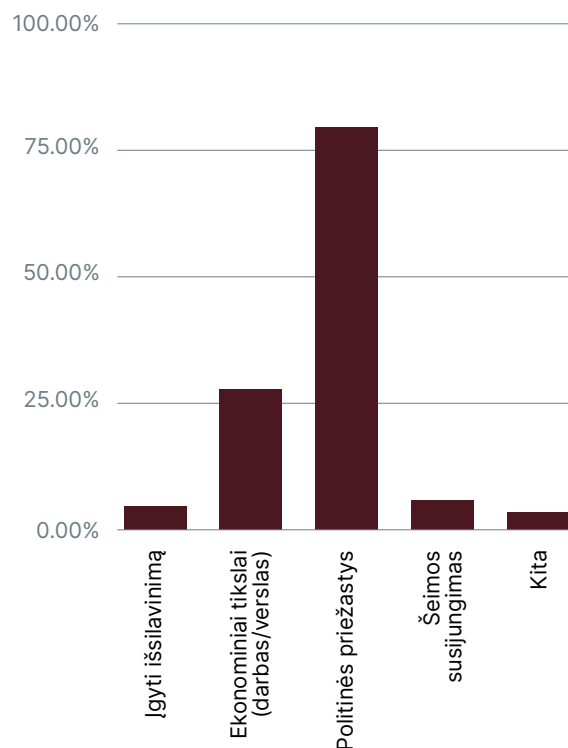
Prieš kiek laiko atvykote į Lietuvą?

1 grafikas. Atvykimas į Lietuvą

31,07 proc. respondentų nurodė, jog išvyko dėl darbo ar ekonominių priežasčių. Šio tyrimo kontekste tai nebūtinai tipinė ekonominė individų migracija, ji veikiausiai sietina su verslo, nevyriausybinų organizacijų ir nepriklausomos žiniasklaidos relokacija į Lietuvą. Tokią išvadą leidžia daryti asmeninio saugumo vertinimas Baltarusijoje ir Lietuvoje. Kaip rizika, mažinanti saugumo jausmą Lietuvoje, dažniau nurodomas finansinis nestabilumas, o Baltarusijoje vienareikšmiškai dominuoja represijų patirtis (asmeninė ar artimiausios aplinkos) ir įstatymo viršenybės nebuvimas.

Dėl kokių priežasčių išvykote iš Baltarusijos?

2 grafikas. Išvykimo priežastys

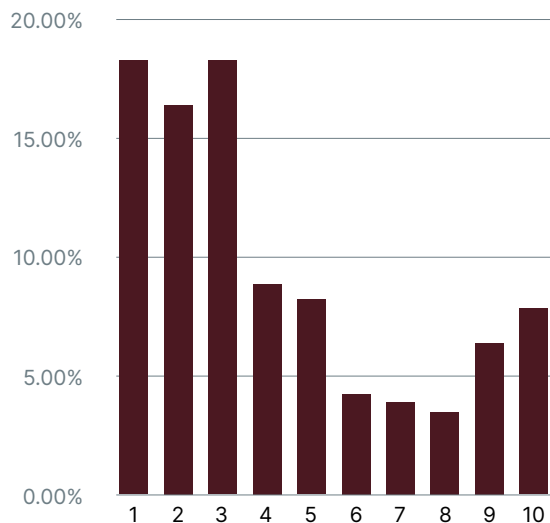
Saugumo pojūtį Baltarusijoje prieš išvykstant respondentai vertino 4,17 balo iš dešimties. Apklausoje buvo suteikta galimybė pakomentuoti savo įvertinimą: komentaruose daugiau nei pusė atsakymų buvo susiję su asmenine arešto, įkalinimo ar kankinimų baime ar patirtimi arba nerimu, kad tai gali įvykti su artimiausios aplinkos žmonėmis (šeimoje, darbovietėje ir pan.). Antroje, trečioje ir ketvirtoje vietoje nurodomi atsakymai, susiję su baime dėl ateities, karu Ukrainoje ir įstatymų neveikimu Baltarusijoje.

/// KGB policijos skyriuje klausinėjo – ar žinai, kad tavo draugė jau Varšuvoje, gal ir tau reikia į Varšuvą? Yra daug tokių istorijų, kai darė spaudimą išvykti. Jei tau čia nepatinka, tai išvažiuok.
Interviu su respondentais

Giluminių interviu metu respondentai nurodė, kad aktyviems piliečiams Baltarusijoje buvo daromas sąmoningas spaudimas išvykti.

Kaip vertinate savo saugumo pojūtį prieš išvykstant iš Baltarusijos?

(balais nuo 1 iki 10)

3 grafikas. Saugumo pojūtis Baltarusijoje

Kaip pagrindinę priežastį, kodėl pasirinko vykti būtent į Lietuvą, beveik pusė respondentų nurodė galimybę gauti vizą ir (ar) leidimą laikinai gyventi Lietuvoje (45,96 proc.). Iš esmės tai patvirtina sėkmingą Lietuvos institucijų politiką, siekiant užtikrinti, kad nuo represijų nukentėję asmenys turėtų galimybę laikinai išvykti į Lietuvą ir taip išvengti represijų.

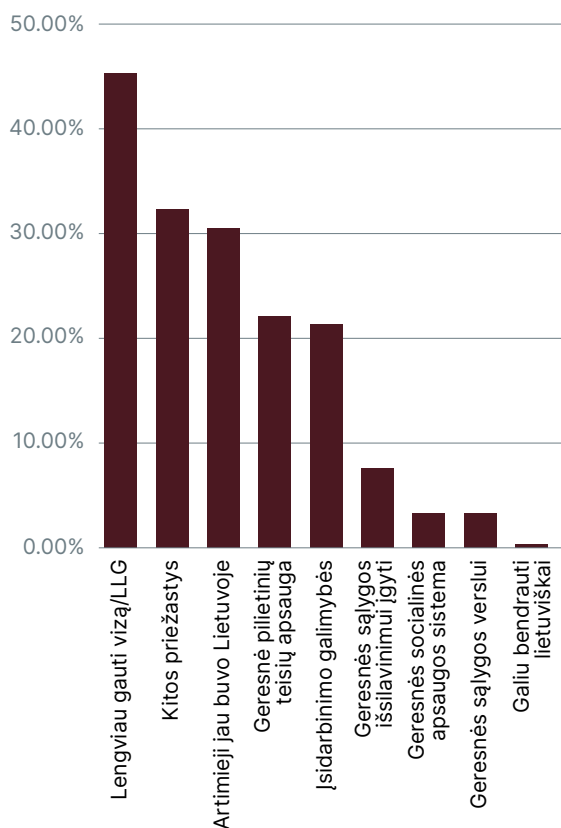
„Kitas priežastis“ nurodė 32,72 proc. respondentų. Šioje kategorijoje (su papildomais paaiškinimais) absoliučiai dominuoja atsakymai, susiję su kalbos barjero nebuvimu, asmenine patirtimi Lietuvoje (respondentai yra anksčiau lankęsi arba gyvenę Lietuvoje, pažįsta Lietuvą, ji atrodo artimesnė mentaliteto prasme, respondentai turi čia asmeninių ar verslo ryšių). Antra dažniausiai pasikartojanti priežastis kategorijoje „kita“ yra darbovietės (verslo, nevyriausybines organizacijos ar žiniasklaidos priemonės) perkėlimas dirbti iš Lietuvos, kiek rečiau minėta geografinio artumo priežastis (galimybė susitikti su artimaisiais, galimybė paprasčiau grįžti, jei tai įmanoma ar kai tokia galimybė atsiras). Taip pat buvo ne vienas atsakymas „nesirinkau“ arba „nebuvo kitos išeities“.

Į Lietuvą persikėlėme, nes pamatėme, kad Lietuva suteikia galimybes legalizacijai. Juk važiuoji, grubiai tariant, ten, kur su jumis elgiamasi draugiškai. Pagrindinis argumentas buvo momentas, kai premjerė pasakė, kad diskriminacija Lietuvoje nebus leidžiama. Galbūt jums tai neatrodo svarbu [juokiasi], bet Lietuvos politikai mums atrodo kaip žmonės, kurie atsako už savo žodžius. Interview su respondentais

Trečia pagal dažnumą priežastis (30,88 proc.) susijusi su tuo, kad nusprendę išvykti asmenys jau turėjo Lietuvoje artimųjų ar potencialią palaikymo sistemą (draugų ar šeimos narių). 22,43 proc. kaip priežastį nurodė geresnį politinį klimatą (galimybę užsiimti politine ar pilietine veikla). 21,69 proc. pažymėjo geresnes įsidarbinimo galimybes.

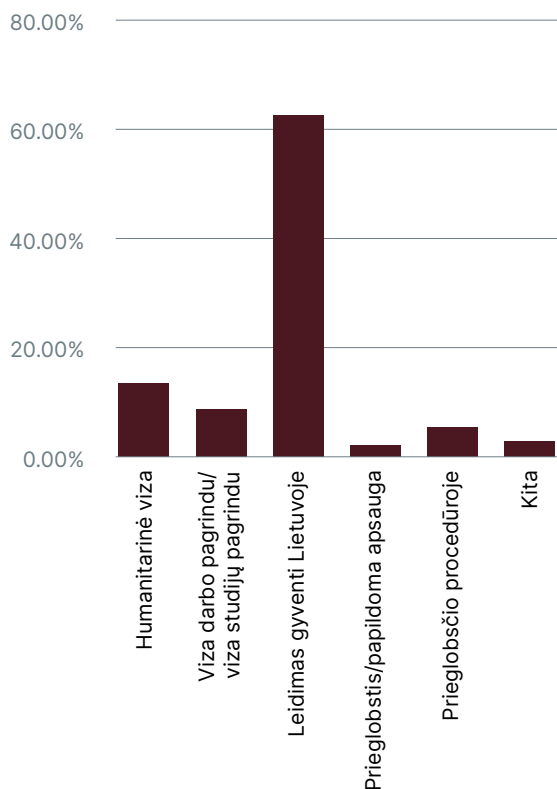
Kodėl pasirinkote Lietuvą, ne kitą valstybę?

4 grafikas. Lietuvos pasirinkimo priežastys

67,75 proc. respondentų turi leidimą gyventi Lietuvoje, 14,58 proc. atvyko gavę humanitarinę vizą, 9,49 proc. – studijų ar darbo vizą, kiek daugiau nei 8 proc. respondentų Lietuvoje yra suteiktas prieglobstis ar laikinoji apsauga (arba tebevyksta prieglobsčio suteikimo procedūra). Nuo 2020 m. pradžios iki 2022 m. liepos mėnesio pabaigos Lietuvoje prieglobsčio prašymus pirmąkart ar pakartotinai pateikė 502 Baltarusijos piliečiai². Pažymėtina, kad asmenys, kuriems vis dar taikoma prieglobsčio procedūra, taip pat asmenys, esantys Lietuvoje su kitos Šengeno valstybės išduota D viza ar Šengeno viza, neturi galimybės supaprastinta tvarka gauti leidimą dirbti, todėl finansine prasme yra pažeidžiamiausia grupė.

Koks šiuo metu Jūsų teisinis statusas Lietuvoje?

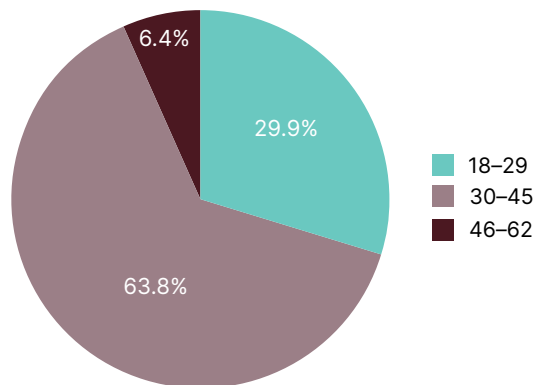

5 grafikas. Teisinis statusas

Absoliuti dauguma apklausoje dalyvavusių asmenų yra 18–45 metų amžiaus. Toks rezultatas iš dalies atspindi visuomenės grupę, kuri Baltarusijoje 2020 m. ir vėliau aktyviausiai dalyvavo protestuose, kita vertus, ši visuomenės grupė yra mobiliusia. Per interviu tarp dažniausių priežasčių, kodėl baltarusiai pasirenka neišvykti (nepaisydami rizikų), nurodomos

asmeninės sveikatos problemos ar slaugomi artimieji, taip pat nerimas, kad dėl vyresnio amžiaus gali tekti susidurti su skurdu, jei integruotis nepavyktų.

Jūsų amžiaus grupė

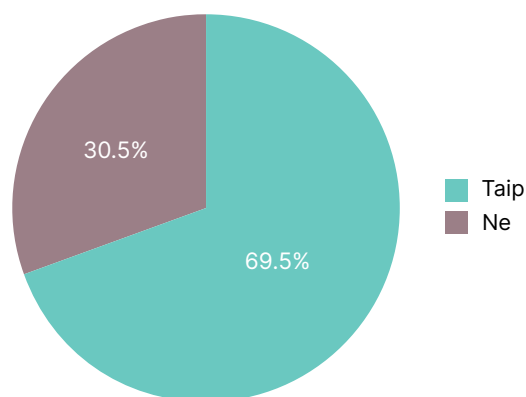

6 grafikas. Amžiaus grupė

2 MITAS: Lietuvoje esantys baltarusiai – našta biudžetui

Kaip jau minėta, absoliuti dauguma respondentų nesikreipia į Lietuvos institucijas dėl politinio prieglobsčio, tam didžiausią įtaką turi galimybė dirbti ir neprarasti mobilumo. Nuolatinį pajamų šaltinį Lietuvoje turi 69,49 proc. respondentų. Iš nuolatinį pajamų šaltinį Lietuvoje turinčių asmenų 79,31 proc. dirba pagal darbo sutartį, dar 21,67 proc. – savarankiškai.

Ar turite reguliarių pajamų šaltinį Lietuvoje?

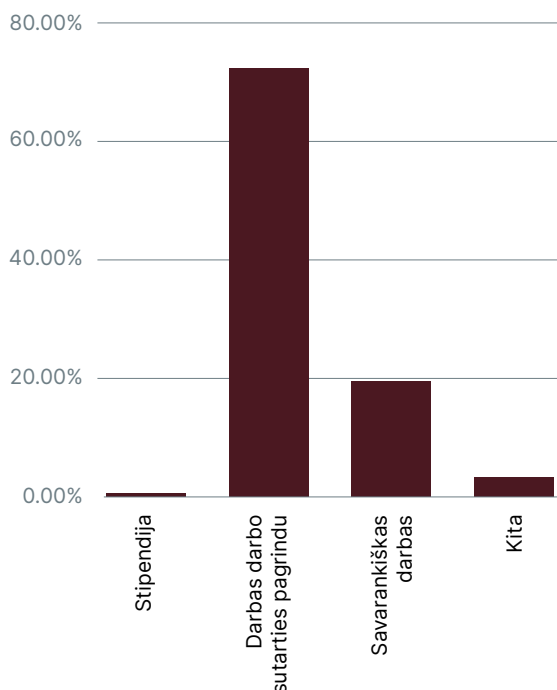

7 grafikas. Reguliarios pajamos

Tarp nuolatinio pajamų šaltinio Lietuvoje neturinčių baltarusių 61,11 proc. gyvena iš savo santaupų arba juos remia Baltarusijoje ar kitose valstybėse gyvenantys artimieji. 43,33 proc. yra išlaikomi savo partnerio ar sutuoktinio. Pažymėtina, kad nuolatinio pajamų šaltinio Lietuvoje dažniau neturi moterys (39,41 proc.) nei vyrai (18,70 proc.), tad moterys yra gerokai labiau finansiškai pažeidžiama grupė.

Socialinėmis programomis Lietuvoje naudojasi tik 10 proc. baltarusių. Iš jų ketvirtadalis naudojasi Lietuvos biudžetui nekainuojančia parama, kurią teikia baltarusių diasporos ir kiti nevyriausybiniai paramos fondai.

Jei taip – koks Jūsų pajamų šaltinis?

8 grafikas. Pajamų šaltinis

Kitaip tariant, prielaida, kad baltarusių diaspora daug kainuoja biudžetui, nėra pagrįsta. Vienas iš pagrindinių poreikių, remiantis tyrimu, yra daugiau galimybių vykdyti individualią veiklą (galimai turint humanitarinę vizą arba siekiant gauti leidimą gyventi Lietuvoje dėl individualios veiklos) ir daugiau konsultacijų bei galimybių gauti finansavimą verslo pradžiai. Kitaip tariant, baltarusių diasporą domina galimybė sukurti darbo vietą sau ir kitiems. Vertinant verslo relokacijas, preliminariais „Investuok Lietuvoje“ skaičiavimais, darbuotojus relokavusios įmonės 2021 m. sumokėjo

daugiau kaip 20 mln. eurų su darbo santykiais susijusių mokesčių (skaičiuojant tik gyventojų pajamų mokestį, be kitų mokesčių ir ekonominio naudingumo multiplikatorių – pvz., Lietuvoje įsigjamų prekių, paslaugų ir kt.)³. Kitaip tariant, ekonominis baltarusių atvykimo į Lietuvą poveikis veikia yra teigiamas.

Gyvenimas Lietuvoje: „Mes irgi manome, kad Ukraina svarbiausia, bet bijome likti pažeidžiami“

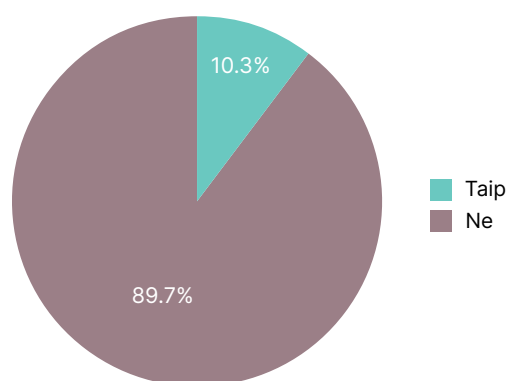

Kai kurie nerimauja, nes mato, kad baltarusiai turi didelių problemų Ukrainoje – išjungė korable, žmonės liko be lėšų, nustojo išduoti leidimus gyventi, išsiunčia iš šalies. Manau, kad yra baimė, kad taip gali nutikti ir čia.

Interviu su respondentais

Saugumo pojūtis yra vienareikšmiškai vienas iš svarbiausių veiksnių vertinant gyvenimo Lietuvoje kokybę. Saugumo pojūtį Lietuvoje respondentai vidutiniškai vertina 8,81 iš 10 balų. Bendrai gyvenimo kokybę Lietuvoje respondentai taip pat vertina teigiamai (vidutiniškai 7,62 balo iš 10).

Ar naudojate socialinės paramos programomis Lietuvoje?

9 grafikas. Naudojimas paramos programomis

Kas labiausiai veikia teigiamą gyvenimo kokybės vertinimą Lietuvoje? Maždaug trečdalis respondentų nurodė, kad Lietuvoje jiems negresia represijos už

politines pažiūras ar tiesioginę profesinę veiklą. Dar apie penktadalis respondentų nurodė, kad Lietuvoje jų nepasieks Baltarusijos institucijos. Maždaug trečdalis pažymėjo funkcionuojančią įstatymo viršenybę. Tarp veiksnių, mažinančių saugumo pojūtį, dažniausiai nurodomi finansiniai iššūkiai ir galimas darbo (ir atitinkamai migracijos statuso) praradimas, didelė infliacija, sunkumai susirasti būstą (ypač būstą, kuriame būtų galima deklaruoti gyvenamąją vietą, nes tai būtina siekiant gauti leidimą laikinai gyventi Lietuvoje), pokyčiai migracijos sistemoje (sunkumai gauti leidimą laikinai gyventi po Rusijos karo Ukrainoje pradžios), karo rizika, energetinės krizės rizika ir didelis nusikalstamumas. Per giluminius interviu respondentai dažnai akcentavo, kad saugumo pojūtis išvykus atsiranda ne iš karto – atvykus iš Baltarusijos iki kelių mėnesių trunka adaptacijos laikotarpis (atsikiro dėmesio reikalautų psichologinis poveikis porų ir šeimų santykiams).

Yra nerimo ir daug diskusijų su kolegomis dėl [galimos] Rusijos agresijos prieš Lietuvą. Yra bendras supratimas, kad agresija neįmanoma, nes Lietuva yra NATO narė. Bet, žinoma... Puolimo Ukrainoje irgi niekas nesitikėjo. Taigi, be abejojimų, diskutuojame, ką darytume. Kažkas galvoja išvykti, kažkas sako, kad liks pirkti lauko virtuvės ir sava-noriauti, kažkas sako, kad liksime ir kovosime.
Interviu su respondentais

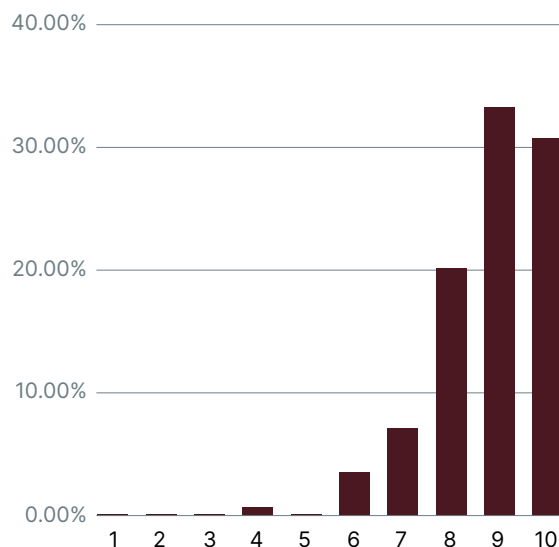
Kitaip tariant, vienas svarbiausių veiksnių, lemiančių saugumą ir didelę dalimi gyvenimo kokybę Lietuvoje, yra nepriklausymas nuo Baltarusijos institucijų. Vis dėlto čia išryškėja vienas pagrindinių baltarusių situacijos skirtumų, palyginti su ukrainiečiais (tačiau nebūtinai su pabėgėliais iš kitų valstybių): Ukrainos piliečiai gali kreiptis dėl konsulinės paramos į savo valstybės institucijas, o konsulinės paslaugos baltarusiams (ar jų neteikimas) dažnai tampa Baltarusijos režimo spaudimo priemone prieš Baltarusijos piliečius Lietuvoje.

Baltarusijoje aktyvios protesto fazės metu mes, kurie dalyvavome... policija ir specialiosios tarnybos faktiškai kiekvieną rytą ateidavo pas žmones, dažniausiai tai daroma 6 valandą ryto, kad jie būtų namuose. Ir atitinkamai, miegas buvo labai blogas, nerimas buvo didelis. Atsikeldavau šeštą rytą ir laukdavau, kada manęs ateis. Nelabai gerai psichinei sveikatai. Po persikraustymo paranoja dėl nepažįstamų automobilių ir to, kad kažkas stebi, praėjo maždaug po dviejų savaitių.
Interviu su respondentais

Kaip vertinate savo saugumo pojūtį Lietuvoje?

(balais nuo 1 iki 10)

10 grafikas. Saugumo pojūtis Lietuvoje

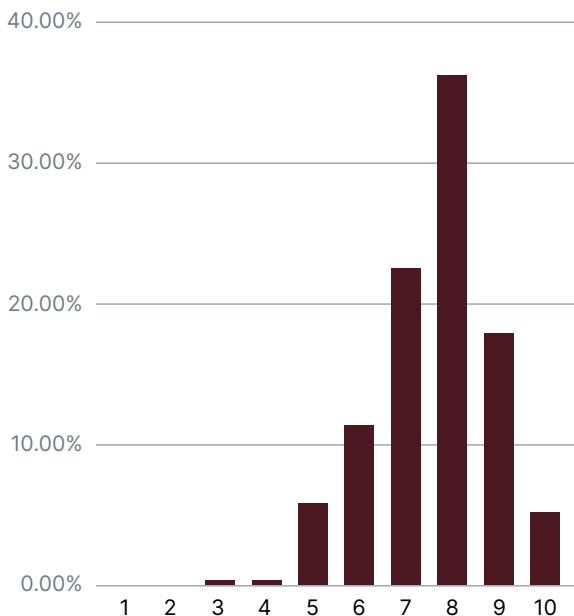
Diskriminacijos problema Lietuvoje nėra itin aktuali, tačiau visgi egzistuoja. 49,2 proc. respondentų teigė, jog su diskriminacija dėl to, kad yra baltarusiai, Lietuvoje nesusidūrė. 28,9 proc. nesusidūrė asmeniškai, bet nurodė apie tokius atvejus girdėję. 8,5 proc. respondentų susidūrė su diskriminacija ieškodami būsto, 5 proc. susidūrė darbo rinkoje (nenoras įdarbinti sužinojus, kad asmuo yra baltarusis, nenoras įdarbinti su humanitarine viza, kitoks netinkamas darbdavių elgesys). Atsakymuose „kita“ taip pat minimas netinkamas elgesys valstybinėse įstaigose, chuliganizmas viešose vietose, sunkumai, susiję su banko sąskaitomis. Diskriminacijos atvejai gali būti atvirksčiai proporcingi valstybės institucijų dėmesiui šiam klausimui, taip pat menkai informacijai apie tai, kur galima kreiptis susidūrus su diskriminacija. Verta pabrėžti, jog Rusijos puolimo prieš Ukrainą pradžioje Lietuvos institucijos užėmė aiškią ir tvirtą poziciją dėl diskriminacijos ir taip, tikėtina, suvaldė situaciją. Gali būti, kad informacinį lauką palaipsniui užleidžiant galimai propagandiniams šaltiniams diskriminacijos atvejai buvo ištransliuoti ir sureikšminti tikslingai; kita vertus, nesant politikų pozicijos nuoseklumo diskriminacijos atvejai galėjo ir padažnėti. 2022 m. pirmoje pusėje Friedricho Eberto fondo užsakymu atliktas tyrimas parodė, kad su diskriminacija ar priešišku Lietuvoje susidūrė 16 proc. respondentų – tai buvo mažiausias rodiklis tarp lyginamų valstybių (Lietuvos, Lenkijos ir Sakartvelo)⁴.

Jei turi kokios nors šalies pasą, ta šalis turėtų tave saugoti, bet su baltarusiais viskas ne taip. Be to, nėra ir tarptautinės apsaugos mechanizmų, nuolat reikia bendrauti su Baltarusijos valdžia, be jos negali išsiskirti, gauti pažymų. Kontrolė po išvykimo nesibaigia. Žinau dvi istorijas: žmonės ėjo į Baltarusijos konsulatą pasikeisti pasų, jiems buvo pasakyta, kad Baltarusijoje pasus reikia atsiimti registracijos vietoje, o žmogui ten vykti nesaugu.

Kaip vertinate gyvenimo Lietuvoje kokybę?

(balais nuo 1 iki 10)

11 grafikas. Gyvenimo kokybė Lietuvoje

Kaip rodo kiekybinės apklausos rezultatai, Rusijos karas Ukrainoje neigiamai paveikė daugiau nei pusės respondentų savijautą Lietuvoje. Asmenys, kurie nurodė, jog nuo karo pradžios jų situacija pasikeitė teigiamai, akcentavo, kad savanoriavo, padėjo pabėgėliams Lietuvoje arba vyko prie Ukrainos-Lenkijos sienos, į Ukrainą, o tai jiems padėjo įveikti baimės jausmą, suteikė galimybę atsakyti į kaltinimus dėl Baltarusijos dalyvavimo konflikte. Absoliuti dauguma nurodžiusiųjų neigiamą karo poveikį akcentavo infliaciją ir sunkumus išsinuomoti būstą, būsto nuomos kainas, karo baimę. Dalis atsakiusiųjų taip pat pabrėžė eiles migracijos įstaigos klientų aptarnavimo skyriuose, dažnai minimos problemos dėl leidimų laikinai gyventi Lietuvoje (nors faktiškai sunkumai dėl

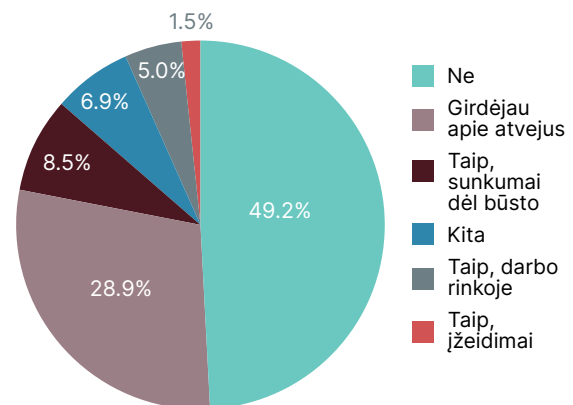
leidimų laikinai gyventi Lietuvoje buvo laikini ir susiję su įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties pakeitimais, priimtais 2021 m. ir įsigaliojusiais 2022 m. vasario 1 d., visgi daugelis su problemomis susidūrusių baltarusių traktavo jas kaip „baudžiamąją priemonę“ po karo Ukrainoje pradžios).

Baltarusiai nekelia klausimų Ukrainai ar ukrainiečiams, Ukraina dabar yra svarbiausia, bet reikėtų atsižvelgti į tai, kad ne visos taikomos priemonės, kurios draudžia baltarusiams ką nors daryti, duoda ukrainiečiams naudos. Kalbant apie verslą, aš palaikyčiau, visi palaikytume, jei ukrainiečiams būtų kokios nors kvotos dalyvaujant konkursuose dėl finansavimo startuoliams, bet baltarusiai Lietuvoje galėtų dalyvauti konkursuose lygiomis teisėmis su kitais.

Interviu su respondentais

Ar susidūrėte su diskriminacija Lietuvoje dėl to, kad esate iš Baltarusijos?

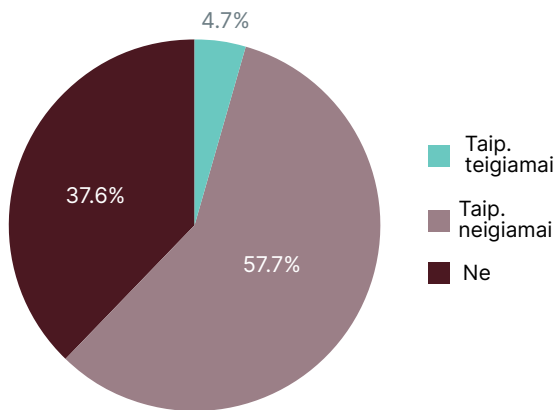
12 grafikas. Diskriminacijos apraiškos

Lietuvoje gyvenantys baltarusiai atkreipė dėmesį į tai, kad Ukrainos piliečiai Lietuvoje turi kitokį statusą: pagrindinis klausimas lieka leidimo dirbti įgijimas, parama studijoms.

Kokios pagalbos reikia baltarusiams?

Pagrindiniai paramos poreikiai yra susiję su labai praktiniais aspektais: norint įsidarbinti reikalingi įgūdžiai, dirbti savarankiškai ir mokėti mokesčius – informacija ir galimybės, taip pat būtina suprantama informacija apie medicinos paslaugas, daugiau vietų ugdymo įstaigose, kuriose ugdoma rusų kalba.

Ar karas Ukrainoje paveikė Jūsų padėtį Lietuvoje?

13 grafikas. Karo Ukrainoje poveikis

68,42 proc. respondentų kaip reikalingiausią paramą įvardijo lietuvių kalbos kursas – visų pirma tai svarbu ieškant įsidarbinimo galimybių, taip pat – kaip būdas greičiau integruotis, įsitinkinti ir orientuotis Lietuvoje. 46,24 proc. respondentų kaip vieną iš pagrindinių poreikių įvardijo medicinos pagalbą (36,88 proc. kaip pagrindines problemas susidūrus su sveikatos priežiūros sektoriumi nurodė informacijos apie medicininės paslaugas stygių ir kalbos barjerą), 43,98 proc. – teisinių konsultacijų poreikį, ypač konsultacijas migracijos statuso, įsidarbinimo ir mokesčių klausimais.

30,08 proc. respondentų aktuali pagalba ieškant darbo, 25,19 proc. nurodė psichologinės pagalbos poreikį, 24,06 proc. kaip svarbų poreikį nurodė pagalbą ieškant būsto (pažymėtina, kad su diskriminacija ieškant būsto dažniau susiduria moterys nei vyrai: su tokio tipo diskriminacija nurodė susidūrusios 12,24 proc. moterų – tai gali būti sietina su nuomotojų diskriminacinėmis nuostatomis dėl moterų finansinio stabilumo), pagrindinė kliūtis išlieka didelė nelegalios nuomos dalis ir nenoras leisti deklaruoti gyvenamąją vietą, ypač asmenims, kurie turi nepil-

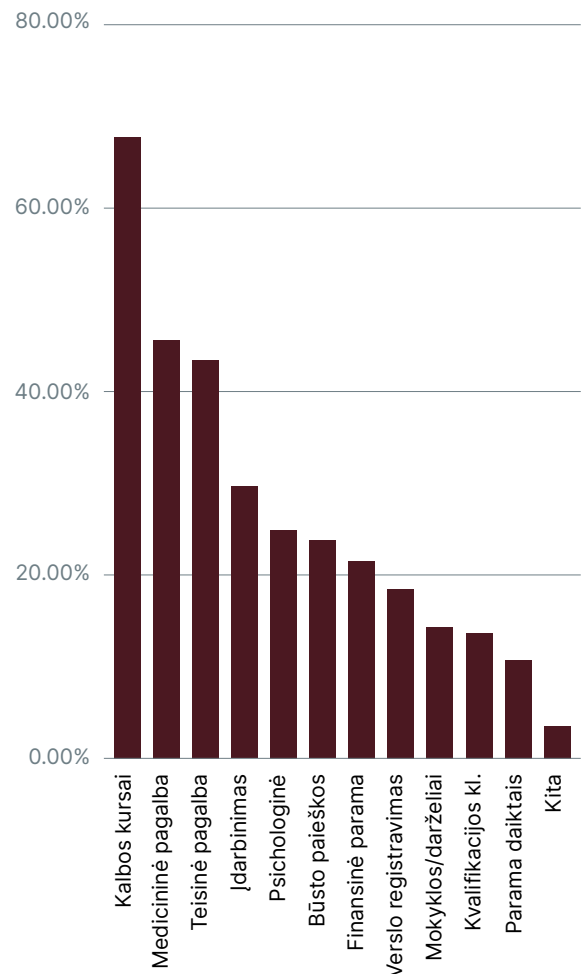
namečių vaikų. 21,80 proc. nurodė finansinės paramos poreikį (taip pat aktualiau moterims, nes jos rečiau turi nuolatinį pajamų šaltinį), 18,80 proc. – pagalbos registruojant verslą poreikį, 14,66 proc. – registruojant vaikus į ugdymo įstaigas (akcentuojamas didesnis ugdymo rusų ar baltarusių kalba vietų poreikis). 13,91 proc. respondentų išskyrė konsultacijų dėl kvalifikacijos pripažinimo poreikį (ypač aktualu specifinėms specialybėms, pvz., medicinos srityje).

Susimokėti mokesčius ir „Sodrą“ nėra sudėtinga, bet informaciją perduodame iš žmogaus žmogui. Tie, kurie žino, kaip – moko kitus žmones, ką daryti. Pati sistema nėra sudėtinga, bet dėl informacijos trūkumo kol kas mokomės per asmeninę patirtį.

Interviu su respondentais

Kokia parama Jums reikalinga Lietuvoje?

14 grafikas. Paramos poreikis

Respondentai per interviu išskyrė ir specifines problemas (pvz., sprendžiant smurto šeimoje atvejus ar sunkių ligų gydymą), kurias šiame tyrime sunku identifikuoti kiekybiškai ar įvertinti jų paplitimą. Kita vertus, net jei šios problemos aktualios tik nedidelei daliai iš Baltarusijos atvykusių asmenų, jų sprendimas esant galimybei reikalautų papildomų vyriausybinių ar nevyriausybinių pastangų.

Manau, kad aktuali ir smurto šeimoje problema, ji gali būti ne itin paplitusi, jos nematyti ir neįsivaizduoju, kaip ją išspręsti. Jei persikraustėte su šeima ir neturite nieko, neturite pajamų – jūs esate labai pažeidžiamas, kartais net uždraudžiama dirbti. Būdamas kitoje šalyje nežinau, kur ir ar gali kažkur kreiptis, kur gali laikinai pagyventi.
 Interviu su respondentais

Švietimo ir sveikatos paslaugų vertinimas Lietuvoje

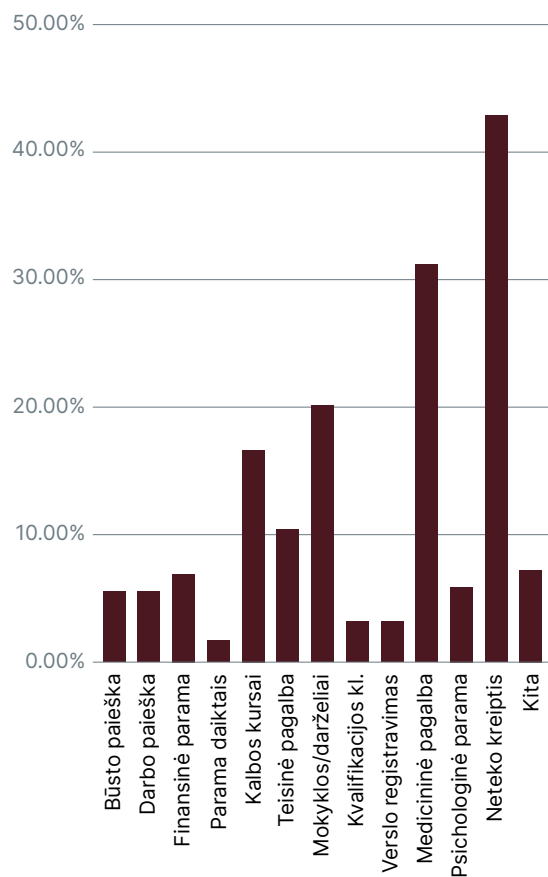
Sveikatos apsaugos sistemos paslaugomis Lietuvoje naudojosi tik kiek daugiau nei pusė respondentų (55,71 proc.), nepilnamečių švietimo, ugdymo ar globos sistemos paslaugomis – 29,62 proc. Asmenys, kurie naudojosi šiomis valstybinėmis paslaugomis, paprašyti įvertinti paslaugas pagal 10 balų sistemą, paslaugų kokybę vertino teigiamai. Sveikatos apsaugos sistemos darbą respondentai įvertino vidutiniškai 7,25 balo, o švietimo ir ugdymo paslaugas – vidutiniškai 8,01 balo.

Tai, kad minėtomis paslaugomis naudojosi palyginti nedidelė dalis asmenų, sietina su santykinai jaunu respondentų amžiumi, taip pat tuo, kad su vaikų užimtumo ir sveikatos klausimais dažniau susiduria moterys (t. y. tik apie pusė respondentų). Vis dėlto iššūkiai, su kuriais Baltarusijos piliečiai susiduria tose srityse, tikėtina, yra universalūs.

Penktadalis respondentų (22,50 proc.) nurodė su sunkumais sveikatos apsaugos srityje nesusidūrę. Pagrindinis iššūkis sveikatos priežiūros sektoriuje išlieka ilgos eilės pas specialistus (su šia problema susidūrė 43,75 proc. respondentų). Po 36,88 proc. respondentų atsakė, kad susidūrė su kalbos barjeru ir informacijos stygiumi (kaip ir kada galima užsiregistruoti, kas ir kada gali gauti nemokamą medicinos pagalbą, ne iškart pavyksta rasti užsienio kalba

kalbantį specialistą). Maždaug penktadaliui respondentų (18,75 proc.) aktualiausia problema yra tai, kad jie neturi sveikatos draudimo. Ši problema aktuali asmenims, turintiems humanitarines ar Šengeno vizas ir kol kas nedirbantiems. Asmenys, neturintys leidimo laikinai gyventi Lietuvoje, neturi galimybės registruoti individualios veiklos ir savarankiškai mokėti sveikatos draudimo ir socialinio draudimo įmokų. Pažeidžiamiausios tokioje situacijoje yra besilaukiančios moterys (neturint sveikatos draudimo nėščiosios priežiūros ir gimdymo paslaugų kainos yra itin didelės). Tarp kitų problemų tyrimo dalyviai įvardijo tai, kad privatus sveikatos draudimas (ypač įsigytas Baltarusijoje) faktiškai niekada nepadengia gydymo išlaidų, taip pat minėti iššūkiai siekiant gauti COVID-19 vakciną ir netinkamas personalo elgesys.

Kokios paramos dažniausiai kreipiatės į valstybines, savivaldybių institucijas ar nevyriausybines organizacijas?

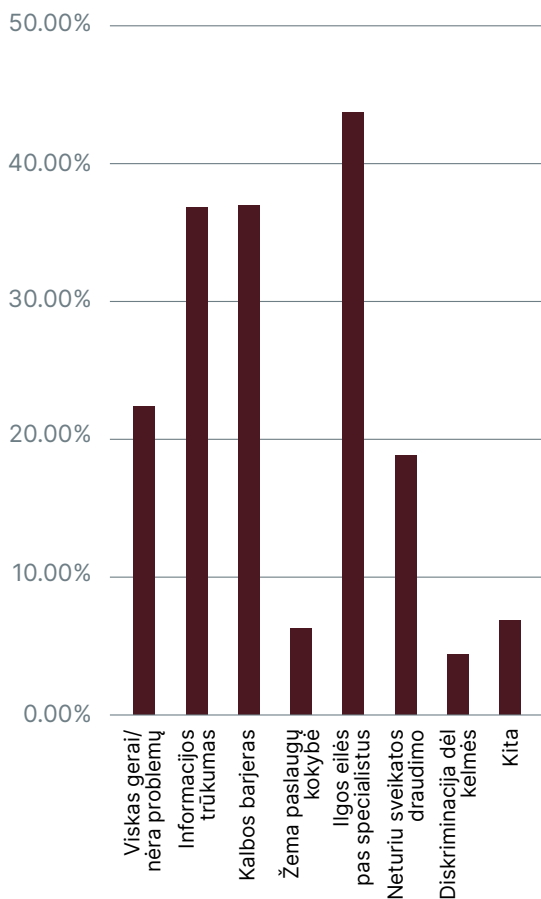
15 grafikas. Paramos paieškos

Labai sudėtinga, žinoma, tiems, kurie atvažiuoja su didelėmis sveikatos problemomis, kai gydymas yra labai brangus, vyresnio amžiaus žmonėms; jei žmogus turi humanitarinę vizą, medicinos paslaugos yra mokamos ir labai brangios. Analogiškai situacija, jei šeimoje yra vaikų, dėl gydymo išlaidos labai didelės. Atskira grupė, nors ir gali būti nedidelė, yra asmenys turintys ŽIV, tuberkuliozę. Esant tokiai situacijai, žmogus turi tęsti gydymą, kad išgyventų.

Interviu su respondentais

Su kokiais sunkumais susidūrėte sveikatos apsaugos sektoriuje Lietuvoje?

16 grafikas. Problemos sveikatos apsaugos sektoriuje

Švietimo srityje su problemomis nesusidūrė maždaug pusė respondentų, kuriems teko šiomis paslaugomis naudotis (50,62 proc.). Apie penktadalis respondentų (19,75 proc.) kaip pagrindines problemas mokyklose ir ikimokyklinio ugdymo įstaigose nurodė kalbos bar-

jerą ir sunkumus adaptuojantis. Informacijos stygius šioje srityje yra mažesnis iššūkis nei gaunant medicininės paslaugas (su juo susidūrė 9,88 proc. respondentų), tačiau administraciniai iššūkiai ir sudėtinga priėmimo procedūra aktuali 14,81 proc. respondentų. 8,64 proc. respondentų kaip aktualų iššūkį įvardijo psichologinės pagalbos vaikams trūkumą, dar 8,64 proc. – kitus iššūkius, kaip antai bendras vietų ugdymo įstaigose, kuriose ugdoma rusų kalba, trūkumas, ypač po Rusijos karo Ukrainoje pradžios, vadovėlių rusų kalba kokybė ir turinys, kokybiškų lietuvių kalbos kursų vaikams trūkumas).

Aktyvizmas išėivijoje ir planai Baltarusijai

Tiesiogiai apklausoje neatsispindintis, bet per giluminius interviu išryškėjęs Rusijos karo Ukrainoje poveikis yra abejonės dėl grįžimo į Baltarusiją perspektyvų. Giluminiuose interviu kaip vieną didžiausių laimėjimų po persikėlimo į Lietuvą respondentai įvardija tai, kad pavyksta ir toliau užsiimti veikla, kuria siekiama pokyčių Baltarusijoje (minėta perkeltų organizacijų restruktūrizacija, nauji projektai, dalyvavimas protestuose, diasporai skirtų edukacinių veiklų įgyvendinimas ar pagalba naujai atvykstantiems asmenims).

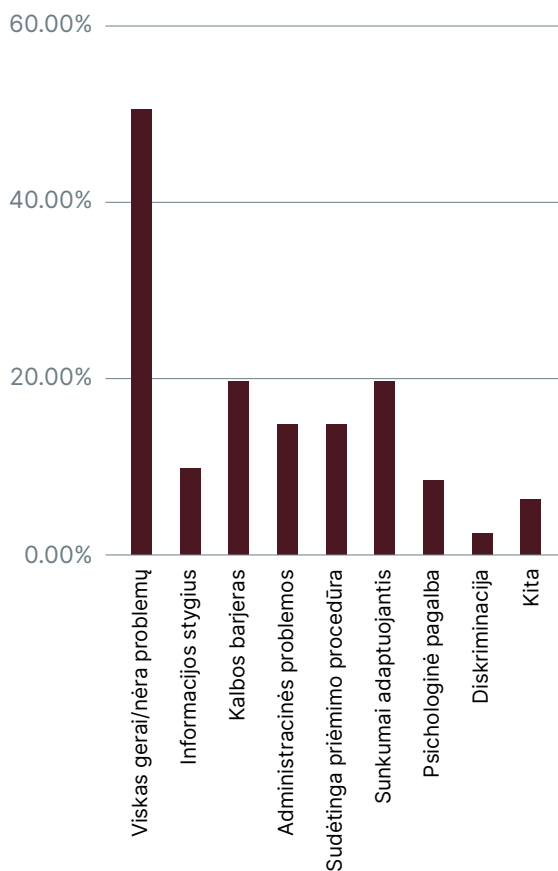

Yra trys relokantų tipai. Vieni atvažiuoja ir pamiršta Baltarusiją. Antrieji visiškai lieka politinėje darbotvarkėje ir nesiasimiluoja. Ir tretieji, kurie prisitaiko, bet išsaugo politiką savo gyvenime, nori daryti įtaką nuomonei.

Interviu su respondentais

Kaip vienas didžiausių praradimų nurodomi nutrūkstantis ryšiai su Baltarusijoje likusiais artimaisiais, draugais ir kolegomis, taip pat tai, kad dalis atvykusių baltarusių neturi laiko ar kitų išteklių toliau dalyvauti pilietinėje veikloje. Nepaisant to, įsitraukimas į diasporos iniciatyvas tarp baltarusių išlieka didelis. 76,25 proc. respondentų nurodė žinantys diasporos organizacijų, veikiančių Lietuvoje, o 35,77 proc. teigė dalyvaujantys jų veikloje. Į klausimą, ar ketina atsiradus galimybei grįžti į Baltarusiją, teigiamai atsakė 34,48 proc. respondentų, neigiamai – 20,69 proc. respondentų, o 44,83 proc. pažymėjo negalintys atsakyti. Per giluminius interviu atsiskleidė gilesnis atsakymų kontekstas – Baltarusijos vaidmuo kare su Ukraina sukėlė rimtų abejonių, ar dabartinis režimas Baltarusijoje (ir Vakarų šalių požiūris į Baltarusiją) gali artimiausiu metu pasikeisti.

Su kokiomis problemomis susidūrėte nepilnamečių švietimo ir priežiūros srityje Lietuvoje, jei naudojotės paslaugomis?

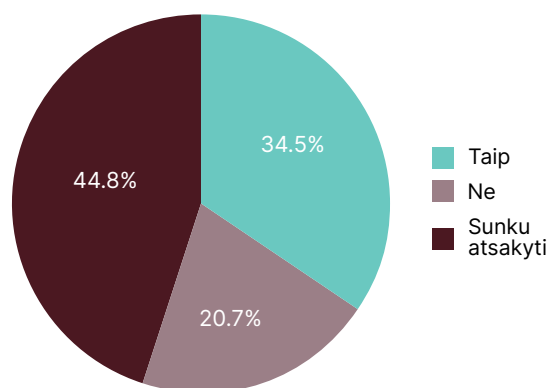

17 grafikas. Problemos švietimo sektoriuje

|| Iki vasario 24 dienos, jei būtų pasikeitusi valdžia, būtume grįžę. Po vasario 24 d. situacija nebėra ta pati. Net ir pasikeitus santvarkai šalies perspektyvos bus labai labai prastos. Baltarusija įsivėlė į labai baisią istoriją ir vargu ar savo kartoje nuplausime šalies reputaciją. Anksčiau, pavyzdžiui, baltarusiškos IT įmonės buvo tam tikras kokybės ženklas, arba, kaip sakant, buvo teigiama konotacija. Dabar situacija priešinga. Net jei Putinas išeitų, Lukašenka išeitų, lauktų labai daug metų transformacijos.

|| Negrįšiu, kol nebus daug pokyčių – visiška nepriklausomybė nuo Rusijos, režimo pasikeitimas ir laisvi rinkimai. Tol, kol nebus saugios NVO veiklos, kuomet nebus represijų apskritai.
Interviu su respondentais

Ar planuojate grįžti į Baltarusiją?

18 grafikas. Grįžimo perspektyvos

Kitaip tariant, Baltarusijos režimo įsitraukimas į Rusijos karą Ukrainoje baltarusiams tapo signalu, kad revoliucijos sėkmei kliudantys veiksniai yra ne vien režimas Baltarusijoje, lokalus režimo pokytis nebūtinai būtų transformuojantis, o 2022 m. įvykiai paliks ilgalaikių politinių, socialinių ir ekonominių pasekmių, aktualių net ir po politinės sistemos pokyčio.

Išvados ir rekomendacijos

Asmenų, priverstų emigruoti iš savo šalies, integracijos tyrimai nėra visiškai objektyvi ir lengva patirtis: interviu ir apklausose dalyvaujantiems asmenims tenka balansuoti tarp daugialypio atsakomybės jausmo (savo situacijos lyginimas su likusiųjų šalyje situacija, situacija Ukrainoje ir kt.), būtinybės išnaudoti galimybę išsakyti poreikius ir nerimo pasirodyti nedėkingam ar abejonių, jog poreikių išsakymas nebus panaudotas vidaus politikos tikslais.

Šiuo tyrimu siekiama, kad Lietuvos nevyriausybinių ir vyriausybinių institucijų atkreiptų dėmesį į išsakytus poreikius ir jautriai įvertintų relokantų pastabas. Į Lietuvą persikėlę asmenys neturi galimybės balsuoti ir tipinė valdžios ir gyventojų tarpusavio „visuomeninė sutartis“ jiems netinka. Tokiais atvejais tenka pasikliauti per apklausas išsakomais poreikiais ir situacijos vertinimu. Atvira, geranoriška valstybės institucijų ir politikų komunikacija apie tai, kokie poreikiai gali būti patenkinti, o kokie – ne (ir dėl kokių priežasčių), būtų kitas žingsnis užmezgant sveiką pasitikėjimo ryšį.

Apibendrinant per apklausas ir interviu gautą informaciją galima išskirti tokias svarbiausias išvadas ir rekomendacijas valstybinėms ir nevyriausybinėms Lietuvos institucijoms, dirbančioms su emigrantais iš Baltarusijos:

- Baltarusių atvykimas į Lietuvą nesukuria didelių kaštų biudžetui, priešingai – labai tikėtina, kad ekonominis poveikis yra teigiamas: aktyviai įsitraukdami į darbo rinką, plėtodami verslus, atvykę baltarusiai potencialiai sukuria daugiau naudos, nei Lietuvos institucijos skiria paramos tiems asmenims, kuriems ji būtina. Socialinėmis programomis Lietuvoje naudojasi tik 10 proc. baltarusių. Be to, dalį programų, kuriomis naudojasi atvykę asmenys, įgyvendina nevyriausybinės organizacijos. Tai patvirtintų prielaidą, jog ekonomine prasme baltarusiai prisideda prie Lietuvos gerovės didėjimo.
- Nors didesnė dalis atvykusių baltarusių turi pajamų šaltinį ir jiems visiškos valstybės globos nereikia, svarbu užtikrinti kuo greitesnį jų įsitraukimą į Lietuvos ekonominį gyvenimą. Kalbos mokėjimas yra prioritetas poreikis, nes respondentai (o tai, labai tikėtina, atitinka ir visų Lietuvoje gyvenančių baltarusių struktūrą) siekia maksimalaus užimtumo. Kaip rodo apklausos duomenys, penktadalis relokantų norėtų turėti galimybę dirbti savarankiškai ar plėtoti verslą ir taip sukurti darbo vietą sau ir kitiems. Kalbos kursų prieinamumo visoms amžiaus grupėms didinimas ir savarankiško užimtumo skatinimas ypač svarbus siekiant padidinti moterų finansinį stabilumą ir šeimų psichologinę gerovę.
- Karas Ukrainoje baltarusiams, atvykusiems į Lietuvą, sukūrė naujų iššūkių. Sąlyginai didelis pabėgėlių srautas iš Ukrainos ir Ukrainos piliečiams suteikiamos palankesnės sąlygos integruotis į darbo rinką įtampos tarp baltarusių ir ukrainiečių Lietuvoje nesukėlė, tačiau paskatino nepasitikėjimą tarp baltarusių diasporos ir Lietuvos institucijų. Labiausiai trūksta komunikacijos ir paaiškinimų, kokios yra palankesnių sąlygų pabėgėliams iš Ukrainos priežastys ir ar tai gali keistis. Ilgalaikeje perspektyvoje reikalingas didesnis apibrėžtumas dėl skirtingo statuso taikymo ar netaikymo atvykusiesiems iš Baltarusijos ir iš Ukrainos.
- Baltarusiai jaučiasi ir yra papildomai pažeidžiami dėl to, kad Baltarusijos institucijos gali išnaudoti savo teikiamas konsulines paslaugas kaip papildomą sekimo ir spaudimo priemonę. Baltarusijos Respublikos konsulinės paslaugos dažnai yra reikalingos siekiant įgyti migracijos statusą

Lietuvoje darbo, studijų tikslais ir atlikti veiksmus, susijusius su šeimos statusu. Šiuo požiūriu labai reikia lankstumo ir atidumo individualioms situacijoms. Nesaugumo pojūtį ir įtampą kelia ir administraciniai Lietuvos migracijos politikos pokyčiai, net jei jie nesusiję su politiniais sprendimais dėl sankcijų Baltarusijos piliečiams.

- Baltarusijos opozicijos, pilietinės visuomenės ir nepriklausomos žiniasklaidos atskyrimas nuo politinio režimo, įsitraukusio į karą Ukrainoje, buvo ypač svarbus politinis signalas 2022 m. pavasarį. Vis dėlto pasigendama tokios Lietuvos politikos tęstinumo ir patikinimo (aiškumo ilgalaikėje perspektyvoje). Trūkstant apibrėžtumo, relokantų iš Baltarusijos statusas lieka informaciniame vakuume, kuris skatina politines manipuliacijas ir trukdo sėkmingai integracijai.
- Baltarusijos ir Rusijos karas Ukrainoje tapo signalu, kad laikina relokacija Lietuvoje gali peraugti į ilgalaikį pobūdį. Tokia situacija gali paskatinti baltarusių (tiek individualių asmenų, tiek organizacijų) norą stipriau integruotis Lietuvoje. Šiuo metu tik apie trečdalis respondentų būtų pasirengę grįžti į Baltarusiją pasikeitus režimui. Pagrindiniai veiksniai, lemiantys netikrumą, yra Baltarusijos priklausomybės nuo Rusijos ir Rusijos, kaip agresorės, vaidmuo regione. Nepaisant to, baltarusių diasporos įsitraukimas į pilietinę veiklą, kuria siekiama pokyčių Baltarusijoje, išlieka labai didelis (joje aktyviai dalyvauja apie trečdalis respondentų, o apie tokias iniciatyvas žino daugiau nei du trečdaliai respondentų).
- Svarbu atkreipti dėmesį, kad egzistuoja keletas grupių, kurios yra santykinai mažos bendrame kontekste, tačiau susiduria su neproporcingai didesniais asmeniniais iššūkiais: tai asmenys, laukiantys sprendimo dėl prieglobsčio ir neturintys galimybės dirbti; asmenys, susiduriantys su smurtu namuose; asmenys, sergantys kritinėmis ir lėtinėmis ligomis, taip pat besilaukiančios moterys, kol kas neturinčios sveikatos draudimo. Skatintinas aktyvesnis institucijų bendradarbiavimas su nevyriausybinio sektoriumi siekiant palengvinti šių pažeidžiamiausių grupių situaciją.
- Baltarusiai Lietuvoje susiduria su tais pačiais iššūkiais, kurie yra aktualūs visiems Lietuvos gyventojams. Vis dėlto iš teigiamo gyvenimo kokybės vertinimo (dauguma respondentų ją vertino 8 balais iš dešimties ar daugiau), galima daryti prielaidą, kad iš Baltarusijos atvykę asmenys gerai supranta tokias problemas ir dažniausiai nelaiko specifiškai prieš juos nukreipta diskriminacija. Vis dėlto, kaip ir kitoms pabėgėlių grupėms

(terminą „pabėgėlis“ vartojant plačiąja prasme), tokius iššūkius įveikti jiems sudėtingiau dėl to, kad nėra saugumą suteikiančio tinklo, taip pat dėl to, kad šie iššūkiai pasireiškia drastiškų gyvenimo permainų kontekste. Tarp pagrindinių iššūkių svarbiausi infliacija, nerimas dėl galimos karinės agresijos prieš Lietuvą, vietų stygius vaikų ugdymo įstaigose, ilgos eilės sveikatos priežiūros įstaigose (ir informacijos apie sveikatos apsaugos sistemos funkcionavimą trūkumas), itin didelės būsto nuomos kainos, nenoras nuomojamame būste leisti deklaruoti gyvenamąją vietą vaikų turintiems asmenims (ir nelegali būsto nuomos ir darbo rinka). Per interviu taip pat akcentuotas poreikis iš valstybės institucijų gauti daugiau informacijos rusų kalba apie civilinę saugą kilus rizikai dėl galimos Rusijos agresijos.

- Pastebėta ir specifinių iššūkių: dėl Baltarusijos politinio režimo sprendimo įsitraukti į Rusijos karą Ukrainoje Lietuvoje esantys baltarusiai susiduria su papildomu nepasitikėjimu (nenoras priimti į darbą, išnuomoti būstą, netinkamas elgesys viešose vietose). Su tokiomis situacijomis po karo pradžios susidūrė beveik penktadalis respondentų. Per interviu respondentai pažymėjo, jog po Lietuvos vyriausybės patikinimo, kad diskriminacija Lietuvoje nebus toleruojama, tokių atvejų sumažėjo. Vis dėlto svarbu ir toliau išlaikyti dėmesį galimos diskriminacijos problemai.
- Daliai baltarusių tapo itin aktualus sprendimas neišduoti turistinių vizų Baltarusijos gyventojams. Vizų klausimas buvo akcentuojamas daugumoje interviu (galbūt ir dėl to, kad tai buvo svarbi aktualija interviu vykdymo laikotarpiu). Dalis respondentų minėjo, jog dėl to, kad neišduodamos turistinės vizos, nebėra galimybės susitikti su artimaisiais Lietuvoje. Taip pat dalis respondentų pabrėžė, kad dėl turistinių vizų su-

spendavimo iš Baltarusijos negali pasitraukti represuojami asmenys arba jiems tenka tai daryti nelegaliai (nemaža dalis prieglobsčio prašytojų būtent kerta Lietuvos ir Baltarusijos sieną nelegaliai). Prieglobsčio prašytojų Lietuvoje yra santykinai mažai, nelegaliai Baltarusijos ir Lietuvos sieną kirto anaipol ne visi prieglobsčio prašytojai. Pažymėtina, kad negalėjimas išvykti tokiose situacijose dažnai sietinas su labai pablogėjusia žmogaus teisių padėtimi Baltarusijoje, mažiau – su Lietuvos vizų politika. Nuo 2021 m. pabaišgos už tariamus nusižengimus, kurie anksčiau prilygo administraciniams nusižengimams, jau pateikiami baudžiamieji kaltinimai ir uždraudžiama išvykti iš šalies. Tokiais atvejais asmuo negali išvykti net su humanitarine viza. Kita vertus, nevyriausybinių organizacijų, padedančių asmenims kreiptis dėl humanitarinių vizų, gali imtis priemonių, kurios padidintų humanitarinės vizos gavimo mechanizmų žinomumą.

- Stabili ir saugi asmenų, pasitraukusių iš Baltarusijos, padėtis Lietuvoje yra Lietuvos nacionalinio saugumo dalis, tačiau dažniau ne rizikos, o išteklių prasme. Lietuvoje veikia (arba bent dalį funkcijų Lietuvoje atlieka) baltarusių nevyriausybinių organizacijų, teikiančių paramą Ukrainai, dėl bendrų tikslų jos bendradarbiauja su Lietuvos pilietinėmis organizacijomis. Lietuvoje aktyviai veikia Baltarusijos nepriklausoma žiniasklaida, iš Baltarusijos pasitraukę represuoti asmenys. Trumpuoju laikotarpiu bendradarbiavimas su minėtų pilietinių iniciatyvų organizatoriais ir žiniasklaida užtikrina geresnį Baltarusijos režimo procesų pažinimą, kuris gali būti gyvybiškai svarbus. Ilgainiui kokybiškas ir geranoriškas sugyvenimas gali tapti svarbiu gerų dvišalių santykių pagrindu.

Šaltiniai

1. BNS, „Baltarusių opozicija: nuo režimo bėgantieji į Lietuvą gali patekti tik nelegaliai“, 2022-08-09, <https://www.vz.lt/verslo-aplinka/2022/08/09/baltarusiu-opozicija-nuo-rezimo-begantieji-i-lietuva-gali-patekti-tik-nelegaliai#ixzz7gT4Zga8c>
2. Lietuvos statistikos departamentas, Prašantys prieglobsčio asmenys, <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S3R039#/>
3. Investuok Lietuvoje, 2021 m. *veiklos ataskaita*, <https://investlithuania.com/wp-content/uploads/IL-veiklos-ataskaita-2021.pdf>
4. Олег Алампиев, Филипп Биканов, „Беларусы в Польше, Литве, Грузии: отношение к войне, помощь Украине, дискриминация“, 2022 rugpjūtis, <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/belarus/19480.pdf>